

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KISA HİKAYELERLE OKUMA VE ANLAMA BECERİLERİNİ GELİŞTİRME

A.Irmak, 6M011900 – İki yabancı dil bölümünün yüksek lisans öğrencisi
Süleyman Demirel Üniversitesi, Almatı/Kazakistan

Түйін

Бұл мақалада өзге ұлт өкілдеріне түрік тілін үйрету барысында тек теориялық жағына қарағанда практикалық жағына баса назар аударылды, түрік тілін шет тілі ретінде үйретуде мәтін тәсілі арқылы үйрету тәсілдері қарастырылған және де мәтін тәсілінің тіл үйретудегі маңыздылығына нақтырақ тоқтала кеткен.

Resume

This article deals with the importance of teaching “*meaning and speaking*” abilities by short stories in the process of teaching Turkish as a Foreign Language. In addition to this, useful suggestions for improving students’ reading, meaning and speaking skills are presented.

Резюме

В этой статье рассматривается важность обучения чтению, а это означает и выступая на рассказы в процессе преподавания турецкого языка как иностранного. В дополнение к этому, полезные предложения относительно усовершенствования чтения студентов, а это означает и разговорные навыки представлены.

Özet

Yabancılara Türkçe Öğretiminde kullanılan temel beceriler genel başlıklar hâlinde; anlama becerileri(okuma, dinleme), anlatım becerileri(konuşma, yazma) olarak ikiye ayrılır. Dil öğretimi yüzyıllardan beri çeşitli eğitim kurumlarında veya ortamlarda yapılmaya devam ediyor. İnsanların anadilini öğrenmesinin yanı sıra en az bir yabancı dili öğrenmesi yalnızca modern teknoloji döneminin değil yine çok eski yıllara dayanan bir konudur. Nice devlet adamlarının, padişahların , kralların dil öğrendiği tarih kitaplarında yazar. Özellikle de büyük filozofların, bilim adamlarının, şâir ve edebiyatçıların yabancı dil bildiğini, onların bugüne kadar bizlere ulaşan eserlerinden anlıyoruz.

Günümüzde Türkçe’ye olan ilginin karşılanması için bir öğretim metodu da sayılabilecek kısa hikayelerle dil öğretimi önemli bir yer teşkil etmektedir. Dil öğretiminde dört temel beceriyi geliştirmekle beraber birtakım evrensel değerler üzerinde de durulmuştur.

Anahtar kelimeler: yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, temel dil becerileri, anlama ve anlatma becerileri, evrensel değerler

İnsanoğlu yaşamın temel kurallarına uygun hareket eden ve yaşamı kolaylaştıran her türlü yeniliğe açık bir varlıktır. Hayatın her evresinde öğrenmeye muhtaç olduğu için hızla gelişen dünya düzenine de ayak uydurması gerekmektedir. Gelişen dünyada fertler ve toplumlar da gelişerek medeniyetin varoluşuna katkıda bulunurlar. İnsanın dünyayla etkileşimindeki en önemli iletişim insanın insanla birlikte olması ve anlaşılabilir bir dünya kurması ihtiyacını doğurmaktadır. İşte bu ihtiyacı karşılayacak en önemli unsur da tabii ki konuşma dilidir. Aksan’a göre “**dil, sözlü ve yazılı olarak iletişimde kullandığımız, doğduğumuzda hazır bularak edinmeye başladığımız, doğrudan doğruya insana özgü , çok güçlü, bütünlü bir düzendir; düşünme ve düşünüleni aktarma dizgesidir.**” [1, 13]

Her bireyin ilk öğrendiği dili anadilinin yanı sıra başka dilleri öğrenmesi günümüzün vazgeçilmez değerleri arasında sayılabilir. Dil öğretimi dendiği zaman genel olarak ana dili öğretiminden çok, yabancı dil öğretimi ile ilgili düşünceler akla gelmektedir. Bunlar birbirlerinden farklı alanlar olmasına rağmen temel ortak özelliklere de sahiptirler. Bu ortak özellikler, öğrenciye *anlama becerileri (dinleme, okuma)* ile *anlatım becerileri (konuşma, yazma)* gibi temel becerilerin öğrenme sürecinde alışkanlık hâline getirilmesidir, çünkü dil öğretimi bir bilgi dersi olmaktan çok, alışkanlık ve beceri kazandırma amacını taşır. "Eğitim biliminin verilerine göre beceri, uygulanarak kazanılır."

Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretimi uzun yıllar ihmal edilmiş ve üzerinde pek de ciddiyetle durulmamış bir meseledir. Son yıllarda modern yöntem, teknik, yaklaşımlar ve teknolojik alt yapısıyla bu konuda ilk defa 1984 yılından beri güzel çalışmalar yapan Ankara Üniversitesi TÖMER, daha sonraki yıllarda Gazi Üniversitesi, Ege Üniversitesi Türkçe Öğretim Merkezleri, Yunus Emre Dil ve Kültür dernekler ve bugün dünyada 140 ülkeye kadar ulaşan Türk Okulları yabancılarla Türkçe öğretimindeki çalışmaları ile dikkati çekmektedir.

Öğrenmenin en önemli yollarından biri okuma-anlamadır. Anlama eyleminin gerçekleşmediği durumlarda okuma etkinliğinin hiçbir yararı yoktur. Türkçenin ses yapısını kavramış bir yabancı, anlamını bilmediği yüzlerce kelimedenden oluşan bir metni okuyabilir, ancak 'anlama' gerçekleşmediği için dil öğretimi yönünden bir önem arz etmez. Okunan metnin okuyucunun düzeyine uygunluğu önemlidir. Okuma becerisi statik değildir; devamlı olarak gelişerek değişir veya değişerek gelişir. Düşünme ve algılama süreci içinde bireylerin metinle kendi anlam evrenleri arasındaki örtüşme oranı anlamının düzeyini gösterir. Okuma; iletişim, algılama, gelişim ve öğrenme sürecidir. Leibniz'e göre "dil, aklın aynasıdır." [2, 18]

Konuşma; duygu, düşünce, tasarım ve isteklerin sözle bildirilmesidir. Başka bir deyişle bir konunun zihinde tasarlandıktan sonra karşımızdakilere sözle iletilmesi işidir. Yabancı dil öğretiminde konuşma becerisi ise biraz daha farklı ifade edilebilir. Bireyin öğrendiği dilde duygularını, düşüncelerini, tasarımlarını ve gözlemlerini düzeyine uygun bir kelime dağarcığı ile veya söz varlığı ile ifade etmesidir.

Bizim orta düzey Türkçe dediğimiz dil öğretimi aşamasında günlük hayattan başlayarak bazı evrensel konuları içeren kısa hikayelerle konuşma becerisi kazandırma çalışmaları yapılabilir. Ancak seçilen her hikaye konusunun öğrencilerin çoğunluğunu veya tamamına yakınına ilgilendiren konulardan seçilmelidir.

Yabancılarla Türkçe öğretiminde bireylerin dili öğrenirken dört temel beceri olan okuma, anlama, dinleme ve konuşma becerilerini geliştirmek için kısa hikayeler çok önemli bir rol üstlenir. Öykünün her yaşta insana seslendiği bilinmektedir. Bunun için yazarlar, iletilmesi lazım gelen bazı mesajları, öykünün insanı saran havası içinde vermeyi düşünmüşlerdir. "Öykü her yaşta insan için önemlidir. Ancak çocuk için vazgeçilmez bir olgudur. Bu gerçekten hareketle, çocuğun öykü yoluyla eğitimini sağlamak, onlara istenilen davranışları kazandırmak en kestirme yoldur. Batılı eğitimciler bunun önemini çok önceden keşfetmiş, eğitim programlarını bu gerçek ışığında düzenlemişlerdir." [3, 127]

Okumayı alışkanlık haline getirmek için fertlerde merak duygusunu uyandıracak materyaller ya da konular seçilmelidir. Seçilen kısa hikayelerin en temel özelliği belirli bir millete ait olmamasıdır. Zira kısa hikayelere olan çekicilik sınırlı kalabilir. Evrensel değerleri konu edinen ve toplumda gereklilikle beraber geçerliliğini koruyan her hikaye merak konusu olur.

Toplumsal yapıyı oluşturan ekonomi, siyaset, aile, hukuk, eğitim, din gibi temel kurumların hepsi kendisine ait değerleri de içerir. Ancak nasıl bu kurumların işleyişini birbirinden bağımsız düşünemiyorsak değerleri de birbirinden bağımsız düşünmek mümkün değildir [4, 228]

Ekonomi, siyaset, aile, hukuk, eğitim, din alanında oluşan değişimler, bireylerin kişilik yapılarının da değişmesine sebep olmaktadır. Değerlerdeki köklü değişiklikler, toplumsal özellik değişimlerine kadar yol açabilmektedir.

Rokeach, değerler üzerinde uzun süren çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaların sonunda değerleri, amaç ve araç değerler olarak ikiye ayırmıştır. Amaç değerler, yaşamın temel amaçlarını (özgürlük, mutluluk, aile güvenliği, barış içinde bir dünya, başarılı olma, bilgelik, dinî olgunluk, esitlik, gerçek dostluk, güzellikler dünyası, heyecan verici bir yaşam, iç huzur, kendine saygı, rahat bir yaşam, sosyal kabul, ulusal güvenlik, zevk); araç değerler ise bu amaçlara ulaşmada kullanılacak davranış tarzlarını

(bağımsız olma, bağışlayıcı, cesaretli, dürüst, entelektüel, geniş görüşlü, hırslı, itaatkâr, kendini kontrol eden, kibar, kendine hâkim, mantıklı, neşeli, sevecen, sorumluluk sahibi, temiz, yardımsever, yaratıcı olma) içermektedir. [5, 30]

Amaç değerlerde on sekiz ve araç değerlerde de on sekiz olmak üzere toplamda otuz altı değer bulunmaktadır.

Yabancılara Türkçe öğretiminde kısa hikayelerin en temel özelliği ortak değerler taşımasıdır. Evrensel değer özelliği taşıyan iki hikayeyi örnek olarak verelim:

Ben Yolcuyum

Yaşamın anlamını kavramak için dünyayı dolaşmaya çıkan bir genç, gezdiği ülkelerden birinde ünlü bir bilgeyi ziyarete gitmişti.

Gezgin genç, bilgenin yaşadığı evde, tüm duvarların kitaplarla kaplı olduğunu gördü. Fakat evi dikkatle gözden geçirdikten sonra, yerde bir kilim, duvar dibinde yatak olarak kullanılan bir sedir, ortada ise bir masa ve sandalyeden başka evde hiçbir eşyanın olmadığını gördü ve merakla sordu: "Neden hiç eşyanız yok?" dedi. "Koltuklarımız, kanepeleriniz, büfeleriniz.... Onlar nerede?"

Bilge, bu soruya karşılık olarak kendi bir soru sordu gezgin gence;

"Senin de yalnızca, sırtında taşıdığın küçük bir çantan var, yavrum" dedi. "Peki, senin eşyaların nerede?"

Gezgin genç, kendini savunurcasına yanıtladı bu soruyu:

"Ama görüyorsunuz.... Ben yolcuyum."

Ünlü bilge, hak verircesine güldü:

"Ben de öyle, yavrum" dedi. "Ben de öyle...." [6, 3]

Üç Balığın Hikâyesi

"Denilir ki; insanlar üç (tür)dür: Biri dirayetli, biri daha dirayetli, biri de âciz. Dirayetli olanlardan biri o kimsedir ki başına bir iş gelince telâşa düşmez, korkusundan kalbi fırlamaz, ondan çıkış yolunu (temin edeceğini) umduğu hile ve çaresini bulmaktan geri kalmaz. Bundan daha dirayetli olan önceden davranan ve hazırlık sahibi olan kimsedir, öyle ki musibetle karşılaşacağını vukuundan önce bilir, onu gerektiği kadar büyütür, çaresini arayıp bulur; sanki musibet kendisine gelmiş gibi; böylece hastalığı ona mübtelâ olmadan önce kökünden kazır, hadiseyi vukuundan önce defeder. Âcize gelince, o tereddüd, temenni ve oyalanma içinde olur, nihayet helake maruz kalır. Bunun misallerinden biri üç balık hikâyesidir.

Arslan:

- O nasıldı?

- Naklederler ki içinde üç balık yaşayan bir göl varmış: Biri akıllı, biri daha akıllı, biri de âciz. Bu nerde ise kimsenin yaklaşamayacağı yüksek bir yerde imiş, yakınında da akan bir nehir varmış. Öyle tesadüf etti ki o nehrin yanından iki avcı geçmiş, aralarında ağlarıyla göle dönüp içindeki balıkları avlamak üzere sözleşmişler, balıklar da onların söylediklerini işitmiş. Balıkların en akıllısı avcıların sözlerini işitince işkillenmiş, korkmuş ve hiçbir tarafa gitmeden (bakmadan) suyun nehirden göle girdiği yerden çıkıp gitmiş. Akıllı balık, avcılar gelinceye kadar yerinde kalmış, onları görüp de ne yapmak istediklerini anlayınca suyun girdiği yerden çıkmak üzere gitmiş, bir de ne görsün, avcılar orayı kapamış. Bu vaziyette kendi kendine şöyle demiş: «İhmal ettim, işte ihmalin neticesi budur. Acaba bu halden kurtulmanın çaresi nedir? Gerçi acele ve telâş tedbirinin faide verdiği pek azdır, fakat akıllı kimse düşüncenin getireceği faydalardan ümid kesmez, hiçbir halde me'yus olmaz, düşünmeyi ve gayret sarfetmeyi elden bırakmaz. Sonra balık ölmüş gibi görünerek suyun üzerine çıkmış, bazan sırtı üzerine, bazan karnı üzerine dönmüş. Avcılar onu alarak nehirle göl arasındaki yere koymuşlar. Balık nehre atılarak kurtulmuş. Âciz ve ahmak balığa gelince şuraya gitmiş, buraya gitmiş, nihayet avlanmış." [7,201-203]

Yukarıda verilen her iki hikayenin de ortak özelliği birtakım değerlere sahip olması ve dil öğretiminde dört temel öğretim becerisinin gelişimine katkı sağlamasıdır. Tüm bunlarla beraber şu beceriler de dataylı olarak kazanılır:

1. Okuma ile ilgili ilkeleri bilgi ve beceri haline getirme,

2. Düzeyine uygun bir metni doğru anlamlandırarak biçimde sesli ve sessiz okuma becerisi kazanma,
3. Düzeyine uygun bir metindeki kelime, deyim, atasözü, kalıp sözler, ilişki sözleri, vecize ve terimlerin anlamını kavrama,
4. Düzeyine uygun kelime dağarcığını yerinde ve doğru kullanma,
5. Türkçenin ses yapısını kavramış olarak kelimeleri doğru telaffuz etme,
6. Türkçenin cümle yapısını, yeni öğrenilen kelime ve dilbilgisi kurallarının anlam ilişkisini kavramış olarak anlamlı ve düşüncelerini kendi niyeti doğrultusunda ifade edebilme,
7. Türkçeyi kullanırken Türkçenin jest ve mimiklerine, beden diline de hakim olduğunu gösterme,
8. Duygu, istek ve dileklerini iletişime girdiği kişilere öğrendiği dilde rahatlıkla ifade edebilme,
9. Yüksek ve ileri düzeylerde ise ana dili ile konuşma ilkelerine yakın bir özellikte hitabet, münazara, açık oturum vb. konuşma alanlarında becerisini kullanabilme.

Kaynakça

1. Aksan Doğan Her Yönüyle Dil, ana çizgileriyle Dilbilim, S:13 Ankara 1998
2. Sever Sedat Türkçe Öğretiminde Tam Öğrenme, S:18 İstanbul 1995
3. Yalçın, Alemdar, Gıyasettin Aytas, **Çocuk Edebiyatı**, Akçag Yayınları, S:127 Ankara, 2002.
4. ÖZENSEL, E. “*Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değerler*”. **Değerler Eğitimi Dergisi**. Cilt I, Sayı 3. S:228 Ankara 2003
5. AKBAS, O. Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyusal Amaçlarının II.Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi.S:30 Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. 2004
6. Kısa Hikaye Arşivi.Erişim 08.06.2009 (Çevirimiçi) <http://yirtikkitap.blogspot.com/>
7. Said Aykut Çevirisi “*Kelile ve Dimne*” *Şule Yayınları S:201-203 İstanbul 2003*

UDK: 37.016:811.512.161

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN ÖNEMİ VE TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE DEYİMLERİN YERİ

**Muhammet Ali Öztürk, 6M011900 – İki yabancı dil bölümünün yüksek lisans öğrencisi,
Süleyman Demirel Üniversitesi**

Түйін

Тіл – халықтың мәдениетімен селбесіп өмір сүреді. Ұлттық болмыс пен тілдің арасында өте тығыз байланыс бар. Күн сайын шет тілдерді үйрену маңыздылығы артуда. Сондықтан тілді үйрету де маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Түрік тілін үйренудің және соған байланысты түрік тілін үйретудің де соңғы жылдары маңыздылығы артып жатыр. Шет тілді үйретуде тұрғылықты халықтың мәдениетін ескеріп отыру керек. Шетелдіктерге түрік тілін үйретуде тұрақты сөз тіркестерін немесе фразеологизмдерді қолдану, әрі үйреніп жатқанға, әрі оқытушыға өте тиімді, оңай жіне де тек қана тіл емес, сонымен қатар мідениетті танытады. Сондықтан, шет тілін үйретуде тұрақты сөз тіркестеріне көбірек көңіл бөлу қажет.

Резюме

Язык и национальные ценности – два не делимых понятия. Нация не может существовать без своего языка и культуры. С каждым днем все больше растет популярность изучения иностранных языков. Популярность изучения турецкого языка также растет, и с этим появляется и потребность в качественном обучении ему. Для того чтобы облегчить изучение языка